

גליון נושא: בסוכות תשבו שבעת ימים

בס"ד, יום ה' פרשת האזינו, יא' תשרי תשע"ו

פנינים

מועד חג הסוכות

התאריך של חג הסוכות כתוב בתורה: דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לד': (ויקרא כג לד). וידוע קושית הטור (או"ח סימן תרכה) למה צייתה תורה על מצוות סוכה בתשרי והרי היציאה ממצרים היתה בניסן, ויש על זה כמה תירוצים.

תירוצ ראשון: הטעם: כתב הטור (או"ח סימן תרכה) "ואף על פי שיצאנו ממצרים בחודש ניסן, לא ציונו לעשות סוכה באותו זמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך. לכן צוה אותנו שנעשה בחודש השביעי (תשרי), שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה".

תירוצ שני: כתב האבן עזרא והרמב"ן (ויקרא כו מג) למ"ד שהיו זכר לסוכות ממש שעשו להם א"כ לא היו צריכים במדבר לסוכות כי אם בימות הקור אבל בימות הקיץ לא היו צריכים ולכן קבעו הזכרון בתשרי. אכן תירוצ זה אינו להלכה שקיי"ל שענני כבוד היו וכך הדין לכוון בשעת קיום המצוה כמבואר בשו"ע ובמ"ב.

תירוצ שלישי: הגר"א (בפירושו לשה"ש ד טז) מתרץ שכיון שבעת חטא העגל נסתלקו העננים מאליהם ולא חזרו עד שסלח להם הקב"ה ואמר סלחתי כדברך וביזה"כ היה ציוי המשכן ולמחרת הקהיל את בני ישראל וציוה אותם על תרומת ובנין המשכן. ב-יב יג אספו תרומת המשכן כדכ' הביאו אליו נדבה בבוקר בבוקר. ב-יד לחודש לקחו ממנו כל חכמי לב את התרומה. נמצא שב-טו לחודש התחילו בעבודה ואז חזרו ענני הכבוד למקומם.

וחזינו מדבריו שפשיט"ל שאין מה לציין את העננים הראשונים שהיו עד חטא העגל כי אותם עננים נסתלקו להם ולא חזרו.

תירוצ רביעי: כתב המנורת המאור "זמן קיומה של מצות סוכה היא לאחר אסיף גורן ויקב בארץ ישראל. בתקופה זו, כשהבתים מלאים כל טוב - אף האדם מתבצר בביתו. הוא מטיח גגו בטיט ומחזק בדקי ביתו, כדי שזרם ומטר לא יפגעו בו וברכושו. לפיכך בעונה הזו, שבה יש סכנה כי ישים האדם מבטחו בפעולת ידיו, דוקא אז הוא מצווה לצאת מביתו החזק ולשבת בסוכת ארעי, כך יתחנך שלא לבטוח בכוחו ובעוצם ידו, וישים כל מבטחו בה' המשפיע עליו ברכתו ומגונן עליו מכל רע".

תירוצ חמישי: בח"א ריש הל' סוכה כותב שהזכרון הוא לסוכות שהיו בעת שצרו על עי ואולי לדבריו מיושב. ❖

חיוב שהיה בסוכה

ומטייל וזר בסוכה כדרך שזר בביתו

• שאלות מצויות מאוד: אדם שמגיע לביקור חג אצל אח או גיס, ואינו אוכל שם האם צריך לברך 'לישב בסוכה'.

• הבונה סוכה חדשה כשעבר דירה או כשהרחיב את המרפסת כל קרוביו באים לראות את הסוכה והאם יברכו על אותה שהיה.

- מבקרים ב'סוכת הפלא' ושוהה שם זמן מרובה לראות כל הפלאות, אולם אין מטרתו מצד מצות ה'סוכה' אלא מצד ה'פלא' והאם יוכל לברך על כך לישב בסוכה.
- הגיע לברית שהיה בסוכה והלך לפני הסעודה האם יברך 'לישב בסוכה'.
- שמחת בית השואבה בבית הכנסת [כפי שדרך האדמור"ם לערוך טיש בסוכה] ושוהה שם זמן מרובה אולם רק שותה ואינו אוכל כביצה של חמשת מיני דגן האם יברך 'לישב בסוכה'.

במתנ' ברש"י (דף כ ב) הישן, לא יצא - ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה. פשטות משמע שיש חיוב רק בשעת האכילה שתיה ושינה ולא בשהיה סתם, אכן בשו"ע (תרלט א) כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה וישן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. והוסיף המשנה ברורה (ס"ק ב) בשם המהרי"ל וכן אם ירצה לספר עם חבריו יספר בסוכה דסוכתו צריך להיות כביתו בכל השנה וכמו שמסיים המחבר.

1. מצוה חיובית או מצוה קיומית

וכלפי דין טיול בסוכה יש להסתפק אם הוא כאכילה ושינה שאין לעשותו מחוץ לסוכה או אינו חיוב ועיין בתוס' ר' יהודה החסיד (ברכות יא ב) שאינו עובר איסור כשמטייל מחוץ לסוכה שטיול אינו כאכילה ושינה. אכן בבעל המאור (פסחים כז א מדפי הרי"ף) וברבינו מנוח (פרק ו' מהלכות סוכה הלכה ט') משמע שחיוב הוא לטייל בסוכה כאכילה ושינה, וכן משמע בחיי אדם (נשמת אדם כלל קמז ס"ק א).

וביסוד ושורש העבודה (שער האיתון פרק יב) כתב בשם האבודרהם שבכל רגע שיכול להיות בסוכה ואינו נמצא בה הריהו מבטל עשה.

2. סוכה זה לא בית סוהר

והנה הסטיפלער (הובא בספר אשכבתיה דרבי עמוד 173, סוכת חיים עמוד שכד) היה נוהג לומר בשם החזו"א שפקפק על הנוהגים שלא לצאת אפילו רגע מהסוכה שהסוכה זה לא בית סוהר ואין זה 'כעין תדורו'. ולכן ביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א (תורת המועדים ס"ק א) שאין כוונת היסוד ושורש העבודה כפשוטו שחובה להיות בסוכה אף באופן שבשאר השנה היה יוצא מביתו שעל זה אמר החזו"א שסוכה זה לא בית סוהר, אלא רק שכשאינו לו סיבה ומניעה מלהיות בסוכה אסור לו לשהות מחוץ לסוכה משום שמפסיד מצות עשה, וכמו שמצינו לענין ציצית שמענישים על ביטולה בעידנא דריתחא.

ותמה על זה הגרש"ז אורבאך זצ"ל (שו"ת שולחן שלמה חלק ב' סימן נח אות לח, הובא בהליכות שלמה עמוד קנז) דהא 'תשבו כעין תדורו' בעינן ואף בביתו פעמים ששוהה מחוץ לביתו ואינו ממהר ליכנס, ולכן נקט להלכה כדברי הפוסקים שהוי מצוה קיומית שאם נכנס מקיים מצוה, אולם אין לו חיוב ליכנס בכל רגע לסוכה. כמו ציצית שאם יהא לו בגד של ד' כנפות ומניח עליו ציצית מקיים מצוה כך גם אם ישב ימים מצוה ואם לא ישב לא הפסיד כלום.

אמנם הובא שם בשם הגר"ר עזריאל אורבאך שליט"א שתירץ כונת היסוד ושורש העבודה אף שאין זה דין להלכה ממש [כי סו"ס בשורת הדין אמרינן שכיון שכאשר אוכל שזהו עיקר הדיורים נכנס לסוכה א"כ אף בכל ימות השנה אין עושה כל עיסוקיו במקום עיקר דירתו]. - שיש דין לקבוע את הסוכה לביתו לכן אם עומד סמוך לסוכתו ולא נפנה לסוכה לעשות עיסוקיו אזי עצם הכניסה לביתו מעשיו מוכיחין שאין הסוכה ביתו ועל כן יש כאן ביטול עשה.

והנה הכל מודים שיש קיום מצוה שינה ושתיה וטיול ושהיה בסוכה, ונחלקו הראשונים האם מברכים רק בשעת האכילה או גם בשעת שהיה בסוכה דעת ר"ת שמברכים רק בשעת אכילה, ואילו דעת הרמב"ם שמברכים גם בשעת שהיה בסוכה. ובב"י הביא מחלוקת בזה (הובא בשעה"צ תרלט צג).

וידוע המעשה על מרן החזו"א ששהה בשעת ברית בסוכה בעמידה ובירך לישב בסוכה. ועיין ארחות רבינו (חלק ב עמוד רכה אות לט) מרן החזו"א זצוק"ל הורה לברך לישב בסוכה גם בלי אכילה כדעת הגר"א ז"ל (במעש"ר סי' רי"ח) וכן הורה להגר"ח קניבסקי שליט"א. סיפר לי מו"ר

מנהג ישראל תורה

"צילא דמהימנותא"

בספרי הקבלה הסוכה נקראת בשם "צילא דמהימנותא" - צל הנאמנות. הטעם: **בזוהר הקדוש** (זוהר פרשת אמור קג, ב) מובא: בשעה שאדם יושב בסוכה, צל הנאמנות של השכינה פורסת כנפיה עליו מלמעלה, ואברהם וחמשה צדיקים אחרים - שמים את דירתם עמו. אמר רבי אבא: אברהם וחמשה צדיקים ודוד המלך - שמים את דירתם עמו.

בספר התודעה הסביר את דברי הזוהר כך: שלא כמידת ישראל מידת כל אדם. מידת כל אדם, כשהוא יושב בביתו תחת צל קורתו, לבו בוטח עליו ואינו מתיירא; כיון שהוא יוצא חוץ לביתו, נתמעט בטחונו ומתחיל להתיירא. אבל ישראל אינם כן, אלא כל השנה כולה כשהם יושבים בבתיהם הם מתפחדים, שמא ירום לבבם וישכחו את ה' עושיהם; כיון שמגיע חג הסוכות ויוצאים מבתיהם ובאים תחת צל סוכותיהם, מתמלא לבם בטחון אמונה ושמחה - הרי עכשיו לא בצל קורתם חוסים, אלא בצל אמונתו ובטחונו של הקדוש ברוך הוא הם חוסים; וכל החוסה בצל כנפי השכינה - אין לו מורא כלל אלא שמחה.

למה? לפי שבימי הסוכות בעת שישראל יוצאין מבתיהם ועושים דירתם בסוכות ארעי, זכר ליציאת מצרים, כמו שנאמר (ירמיה ב): "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", באותה שעה הכל רואים שאין ישראל חוסים בצל קורת בתיהם, לא בצל שחר, ולא בצל כנפי ארץ, ולא בצל כנפי שמש, ולא בצל כנפי החיות, ולא בצל כנפי כרובים, ולא בצל כנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם!

לכך נקראת סוכת החג בפי חכמינו בשם "צילא דמהימנותא". הסוכה היא היא צל אמונתו ובטחונו של הקדוש ברוך הוא. כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, ויזכו לחסות בצילא דמהימנותא. לפיכך על ידי מצות הישיבה בסוכה זוכים לעתיד לבוא לסוכת לויתן. ❖

זצוק"ל שפעם בא זקן אחד לסוכתו של מרן החזו"א זצוק"ל ובקש שיתנו לו מזונות כדי לברך לישב בסוכה ואמר לו מרן שאפשר לברך בלי לאכול והתעקש הזקן ונתן לו מרן מזונות וברך.

אכן הסטיפלער עצמו לא נהג כן ואינו מברך בסוכתו לישב בסוכה אלא בשעת אכילה, או כשאוכל מזונות יותר מכביצה. עכ"ד.

3. ברכה על השהיה בסוכה

במ"ב (סימן תרלט ס"ק מח) והמתענה בסוכות או שאין דעתו לאכול פת באותו יום אז לכו"ע כל אימת שיצא יציאה גמורה חייב... וכתב הח"א (קמז טו) דה"ה כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה וחוזר ונכנס ולא יאכל עד הערב וקודם האכילה יצטרך עוד הפעם לצאת לביהכ"נ דבזה ג"כ לכו"ע צריך לברך.

עוד הביא **השעה"צ** (תרלט צג) מחלוקת הפוסקים שלדעת הגר"ז הנכנס לסוכת חבירו דינו כנכנס לסוכה שלו ותלוי במחלוקת שהובא בב"י אם מברך על הכניסה לבד או רק על אכילה ולפי מנהגנו שמברך רק על אכילה פטור גם בסוכת חבירו. אבל דעת החיי אדם שבכל גוני חייב לברך בסוכת חבירו אפילו אם לא יאכל שרק בביתו שדרך לקבוע שם סעודה, אבל בבית אחרים שאין דרך לקבוע שם סעודה, לכולי עלמא כל שנכנס שם חייב לברך. ויסוד זה כבר כתב רבינו מנוח (פ"ו מהלכות סוכה הלכה ט) בשם רב האי גאון, שסוכת חבירו מברך בכל גוני.

אכן דעת הגרש"ז **אורבאך** זצ"ל (הליכות שלמה פ"ט דבר הלכה אות כו) שאין אנו נוהגים כן מטעם שההולך לבקר חבירו בסוכה עיקר מטרתו לראות פני חבירו ולא כדי לשהות בסוכה ואילו היה חבירו בתוך הבית היה יושב עמו שם. כעין סברת השעה"צ בהמשך דבריו לענין מי שנכנס לגבות חובו.

לפי סברא זו - באופן שבא לראות את הסוכה החדשה שחבירו עשה ודאי שיברך וכן כתב הגרש"ז באופן שלא היה מגיע אם חבירו היה יושב בביתו. אכן פעמים שאין מטרתו מצד המצוה של הסוכה אלא מצד היופי של סוכה חדשה [והרי גם בא לראות את הארון החדש שעשה] כמו מי שבא לראות סוכת הפלא שאין המטרה מצד ה'סוכה' אלא מצד ה'פלא', וצ"ע

הערות מבני החבורה

'לישב בסוכה' בברכת הבדלה

שאלה: יש לדון בברכת הבדלה מתי יברך ברכת 'לישב בסוכה' האם יקדים לבוא פרי הגפן כדי שלא יהא הפסק בין ברכת ההבדלה לבין השתיה, או עדיף אחרי גמר כל הברכות שיהא סמוך למצות ישיבה בסוכה המתקיים ע"י שתית היין (משנ"ב 'דרשו' סימן תרל"ט סעיף ד').

תשובה: דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (שו"ת רבבות אפרים ח"ג סימן תכד אות ד') שיש לברך ברכת לישב בסוכה קודם ברכת בורא פרי הגפן ולא לברך בסוף ההבדלה קודם השתיה מפני שלמעשה אינה נחשבת צורך האכילה.

[א.ה. אולי שייך זה רק לנוהגים לישב בהבדלה כמבואר בשו"ע רצו סעיף ו שברכת הבדלה צריך להיות מיושב מטעם קביעות, ובשו"ע סימן ריג מבואר שכדי לצאת מאחרים צריך שיהא בישיבה וכן נוהגים בעולם הישיבות, ולא לנוהגים להבדיל בעמידה כפי האומרים שכיון שמלוה את המלך צריך להיות מעומד, שכיון שהוא מעומד איך יברך 'לישב' בסוכה הרי אינו יושב].

אכן בלוח ארץ ישראל כתב שצריך לברך לישב בסוכה על עצם ההבדלה ושתית הכוס, ויש לברך אותה לאחר ברכת ההבדלה לפני שתית הכוס. ואף שמבואר לעיל (ס"ק יג) שמצד שתית היין עצמה אין מברכים ברכת לישב בסוכה ביאר הגרש"ז **אורבאך** זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פרק נ"ח הערה קג) שלא נחשב הפסק שכיון שאין אדם עושה הבדלה בשוק נחשבת היא כמעשה קביעות ומחשיבה אף את שתית היין כדבר קבע שיש לברך עליו לישב בסוכה ולכן הברכה אינה נחשבת הפסק בין ברכת הבדלה לשתית היין, [א.ה. ובפרט לפי מה שנתבאר שיש קיום מצוה בעצם הישיבה, נמצא שאותו מעשה של דיורין מחייבו בברכה] אכן הוסיף שעדיף לנהוג לברך קודם ברכת היין.

ודעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי ח"ו סימן מב אות ב') שאכן המנהג בכמה מדינות לברך אחרי הבדלה קודם שתיה, אולם מנהגו אינו כן. **ולמעשה:** נהג הגרש"ז **אורבאך** זצ"ל (שם) לאכול מיני מזונות לאחר ההבדלה, כדי שברכת לישב לא תהיה רק על היין.

ולענין אשה שקשה לה לרדת לסוכה לצורך הבדלה כגון מעוברת, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שאין לבעלה להבדיל בבית מחמת כן אלא יבדיל בסוכה והיא תבדיל בבית ותשתה את היין בעצמה. והוסיף שמ"מ יש אפשרות שיבדיל בבית ויקפיד לשתות מלא לוגמיו ולא יותר, שבשיעור זה אינו חייב בסוכה עד שישתה רביעית. ❖

לדינא.

נמצא שלדעת החיי אדם - כל שבא לראות ולהתרשם מסוכת בית מדרש חייב לברך עליו אכן אם אין מכוין לשם מצוה מסתבר שפטור כי הרי כתב השעה"צ (תרלט ס"ק צג) אבל כשנכנס לשם לגבות חובו וכדומה, שאר עסק ואין נפקא מיניה אצלו בין אם הוא סוכה או בית או חוץ, בזה לכולי עלמא אין צריך לברך דלא עדיף ממתעסק בעלמא. ומסתבר שאין חילוק בין מתעסק לבין מכוין שלא לשם מצוה, אכן אם שותה מים מצוי מאוד שמכוין לשם מצוה כי סובר שמחמיר שגם שותה בסוכה אולם כשמכוין לשם מצוה חומרתו קולתו כי שותה בלי ברכה, וצ"ע למעשה. עוד יש להוסיף בזה שאם יכון שלא לשם מצוה עובר על איסור השתמשות בעצי סוכה לשיטת העונג יו"ט (שו"ת סימן מט).

ומי שנכנס לסוכה ליטול לולב – דעת הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני סוכות עמוד רצא) שבודאי אינו צריך לברך על הסוכה, שאין זה ישיבה של קביעות בסוכה. וראה הליכות שלמה (שם ארחות הלכה הערה 93) שדן בזה.

'צומק הפס' לתרומות, הערות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823